

İŞÇİNİN SESİ

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ 4. PROGRAM TASLAĞI TARTIŞMASI

Bu ekte, geçen program ekinde kendi içinde guruplayarak yayınlamaya başladığımız konu, fikir, yaklaşım ve formülasyonlara ilişkin görüşleri vermeyi sürdürüyoruz. Türkiye'den gelen görüşler doğal olarak elimize geç ulaştığından, onları daha sonraki ek sayılarda yayınlayacağız.

İşgünü "bir anda" düşecek deniyor. "Bir anda" demek çok iyimsir bir hava getiriyor. Çıksa iyi olur.

"Kıyaslamada kullanılacak tek doğru ölçüt, bu ülkelerin kendi olanaklarıdır" derken "kendi olanakları"nın çok daha açık konması gerekiyor herhalde.

N., İngiltere

"Üretim araçlarının" özel mülkiyeti kalksa..." Bunu programa yazmanın anlamını anlayamadım. Hayaller kurulmuş gibi bir havası var.

B.N., Almanya

"Bilimsel-teknolojik devrim":

Devletleri ve sınırları iyice "gericileştiren" yerine, iyice "gereksizleştiren" denmesi.

C.B., İngiltere

"Emek zamanı ve emek miktarında" yerine "emek zamanında ve emek miktarında" denmesi.

H.D., İngiltere

"Bilimsel-teknolojik devrimin sonucu olarak toplumsal üretimde yaşayan emeğe (işçiye) olan gereksinim ve harcınması gereken emek zamanı azalıyor" yerine "...emek zamanında azalma olağanüstü hızlandı" gibi bir belirleme daha iyi olabilir.

M.K., Fransa

"Artık-değer kitesinin buyumesi..." ne ek: artık-değer kitesinin buyumesi, "vani sömürünün artması..."

İ.D., İngiltere

Kapitalizm "sömürüye ve kâr güdü-

süne dayalı sistem" yerine "sömürüye, kâr güdüsüne dayalı sistem"

"İleri makina" yerine "ileri teknoloji".
E.E., İngiltere

"Emperyalizmin dünyayı geri çekici rolü" alt bölümünde "Bilimsel-teknolojik devrimin sonucu olarak emek sürecinde kafa emeğinin oranı hızla yükseliyor. İşçi sınıfı içinde kafa emeğiyle çalışanların oranı artıyor. Eskiden üretim süreci dışında duran bir takım uğraşlar 'üretken emek' kavramı içine giriyor" denen paragraf kalmalı ve bu paragrafta dek tüm paragraflar ile bu paragraftan sonraki iki paragraf kaldırılmalıdır bence.

Ardından gelen paragrafta ("Bu sonuca bağlı olarak, sınırlar iyice gericileşiyor. Sınırları düşünmeyen bir planlama gerekiyor.") "planlama gerekiyor" deniyor. İnsanın, kime akıl veriyorsun diyesi geliyor. Bir sonraki paragrafta da, "dünya sosyalizm istiyor" deniyor. İki de bir yazmanın anlamı nedir? Bu, acelecilik, iradecilik değil de nedir?

"Dünya emperyalist sisteminden parçalar koparılmazsa..." diye başlayan paragraf. Yine tekrar, yine sabırsızlık var. Ondan sonra gelen paragraf, yine aynı tekrar ve sabırsızlık.

B.N., Almanya

"Dünya sosyalizm istiyor" deniliyor. Daha önceki birçok yazımızda, "komünizmin istiyor" deniliyordu. Burada neden böyle söyleniyor? Aynı şekilde, Program Taslağı'nın başında "çağımız kapitalizmden komünizme geçiş çağıdır" deniliyor, sonra "sosyalizme geçiş çağıdır" deniyor. Aynı şey değişik isimlerle söyleniyor.

N., Almanya

"Öte yanda, kapitalist-emperyalizm, çelişkilerle dolu bunalımlı yapısına rağmen, üretim güçlerini büyük adım-

larla geliştirme yeteneğini göstermiştir" derken, "kapitalist-emperyalizm" değil, "emperyalist-kapitalizm" olacaktı.

A.S., İngiltere

"Emperyalist sistemin gelişmesi az gelişmiş ülkelerde kurulan sosyalizmle kıyaslanamaz. Kıyaslamada kullanılacak tek doğru ölçüt, bu ülkelerin kendi olanaklarıdır. İleri kapitalist ülkelerde, kapitalizm olmasaydı, bugünkü üretim güçleriyle ulaşılabilecek düzey ne olurdu? Bu soru sorulduğunda üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin gelişmeyi engelleyici rolü açıkça ortaya çıkar":

"Sosyalist ülkelerin dezavantajının devrimlerin az gelişmişlik koşullarında gerçekleşmiş olması olgusunu biz anlıyoruz. Herkesin anlayabilmesi için bu durum daha açık bir cümleyle vurgulanırsa iyi olabilir kanısındayım.

Bir de, "kapitalizm olmasaydı" yerine "sosyalizm gerçekleşmiş olsaydı" yazılırsa daha iyi olmaz mı?

B.G., İngiltere

Kendi haline bırakılırsa dünya kapitalizmi, gelişme ve yaşamını sürdürme yönünde kullanabileceği önemli bir "rezerve" sahiptir yerine "kaynağa" sahiptir denmeli, ya da o anlamda başka bir sözcükle değiştirilmeli.

T.H., İngiltere

Devrimler yoluyla emperyalist sistemden parçalar koparılsa emperyalizmin isteyerek ya da istemeyerek gideceği yol yine komünizmi yakınlaştırmak olmayacak mı?

"Koparılmazsa" durumunda ise, emperyalizm eninde sonunda dünya pazarını alabildiğine derinleştirecek, komünizmi yakınlaştıracaksa, o zaman emperyalizmden parçalar koparılmadan da tarihin hareket yasası bizi komünizme

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ

4. PROGRAM TASLAĞI TARTIŞMASI

ulaştıracaktır gibi bir sonuç çıkıyor.

E.P., İngiltere

Bu paragraf barışçıl devrimi yansıtır. Çıkarılması ya da açıklanarak konulmasından yanayım. Çünkü günümüzde böyle bir durum söz konusu değildir.

L.H., Hollanda

Bu fikir, komünizm otomatik olarak gelecek demiyor. Kapitalizmin ömrünü uzatma çabasının ne anlama geldiğini açıklıyor. Ne kadar yaklaşırsa yaklaşırsın, komünizme geçiş devrimle olacaktır.

D.H., İngiltere

“Komünizm giderek daha çok penceden” baktığına göre, emperyalizm bu süreci başlatmış demektir. Onun için, isteyerek ya da istemeyerek “gideceği” yol yerine “gittiği” yol desek.

T., İngiltere

“Tarihin gittiği yön budur. Devrimci güçlerin görevi, bu sarhoş gidişi, kısa, kestirme, bilinçli bir gidişe çevirmektir”:

Emperyalizm tarihin bu gidişini, bileerek ya da bilmeyerek yavaşlatmayı, kendi yaşam süresini uzatmayı planlamıyor mu, bilinçli olarak bunları yapmıyor mu?

Önerim, “sarhoş” kelimesi kaldırılınsın.

H.H., Almanya

“Sarhoş gidişi, bilinçli gidişe çevirmektir” yerine “uzun, dolambaçlı, tersinden gidişi, kısa, kestirme, bilinçli gidişe çevirmektir” denmesi.

F.I., İngiltere

Dünya devrimi

Bu alt bölümün üçüncü paragrafından, “Kapitalizmi yenebilmenin bir koşulu yaşayan sosyalizmin ilerlemesi, öteki koşulu kapitalist ülkelerde devrimdir” cümlesinin çıkarılmasını öneriyorum, çünkü tekrardır.

L.H., Hollanda

Sosyalist sistemin güçlüklerinin kaynağı olarak bugüne değin proleter

devrimlerinin az gelişmiş ülkelerde başarıya ulaşmış olması getiriliyor. Ancak, *Sosyalizm Üstün Gelecektir*'de çok daha açık ve güzel konmuştu. Bu konu belki “*Dünya sosyalist sistemi*” bölümüne konabilir. Özellikle likidasyon tehlikesiyle de bağlantılı olduğu için daha ayrıntılı koymak gerekir sanıyorum.

“Bugünkü koşullarda başarının en önemli garantisi, en başta varolan proleter diktatörlüklerinin kendi aralarında ve öteki ülkelerin işçi sınıflarıyla kaynaşmış-sarsılmaz bir blok oluşturmalarıdır” cümlesinden, bugünkü koşullarda komünist enternasyonal gerekiyor gibi bir anlam çıkarıyorum. Programda neden hiç Komünist Enternasyonal sözü geçmiyor? Gerekmez mi?

Aynı paragrafta, sosyalist ülkelerin “dünya çapındaki bağlaşıkları” ile kapitalist ülkeler işçi sınıfları mı kastediliyor? Kastedilen bu ise neden öyle demiyoruz?

E.A., İngiltere

Sosyalist ülkeler ve onların dünya çapındaki bağlaşıkları derken bu bağlaşıklar olarak kimler kastediliyor? Ülkeler mi? Ülkelerdeki işçi sınıfları mı? Daha net yazılmalıdır görüşündeyim.

Y.H., İngiltere

“Kurulmuş proletarya diktatörlükleri yalnızca *kesimsel başarılarıdır*. Ne zaman ki, dünyanın ekonomik, toplumsal ve siyasal ilişkiler ağı sosyalist ülkelerin ve onların dünya çapındaki bağlaşıklarının lehine bir ağırlığa dönüşür, işte o zaman bu kesimsel değil, kesin, bütünsel bir sonuç olacaktır” derken “bağlaşıklar” sözü biraz açılmalı. Bundan kastedilen bazı ülkeler ise “sosyalist ülkelerin lehine bir ağırlık” yönüne daha fazla vurgu vursak.

A.S., İngiltere

Sosyalizmin bu *bağlaşıklarının* kimler olduğu daha iyi vurgulanabilir.

Ö.K., İngiltere

“Bu noktaya, büyük bir olasılıkla, emperyalizmin birden ve topluca çökmesiyle değil, tek tek ülkelerde ya da ülke topluluklarında devrimlerle gelişecektir. Bu süreç, *dünya proletarya diktatörlüğünün* oluşması sürecidir. Dünya proletarya diktatörlüğünün oluşması sosyalizmin sonul zaferi anlamına gelecektir”.

“Bu süreç içinde oluşacak dünya proletarya diktatörlüğü sosyalizmin sonul zaferi anlamına gelecektir.” biçiminde kısaltma yapılabilir.

Dünya proletarya diktatörlüğünün kurulmasının tarihsel anlamını anlatan bundan sonraki paragraf da şöyle yeniden düzenlenebilir:

“*Dünya proletarya diktatörlüğünün kurulması ile kapitalizmden komünizme geçiş çağı kapanacak ve komünizm çağı açılacaktır. Emperyalist-kapitalizmin bir sistem olarak çöktüğü, savaş tehlikesinin ekonomik kaynağının ortadan kalktığı, insanlığın bayrağına ‘herkese gereksinimi kadar’ ilkesinin yazılmaya başlanacağı bu çağda, ordular, silahlar, baskı aygıtları, emeğin zorunlu yapısı kalkacaktır.*”

I.D., İngiltere

“Kapitalist-emperyalizmin bir sistem olarak çöktüğü, savaş tehlikesinin ekonomik kaynağının ortadan kalktığı...” cümlesi:

Buradaki “kapitalist-emperyalizm” terimine gerek var mıdır? Dünya kapitalist sistemi ve dünya sosyalist sisteminin anlatılmasından sonra gelen “*Dünya devrimi*” bölümünde kullanılan bu terim günlük dilde alışılmamış olduğundan ilk anda dikkat çekiyor. Özel birşey mi anlatılmak isteniyor diye düşündürüyor. Bir önceki bölümler de aklıda tutulursa, “emperyalizm” değil de “kapitalist-emperyalizm” denince, acaba diğeri de “sosyal emperyalizm” mi diye bir yanlış anlaşılmaya yol açabilir. Bugünkü dünya koşullarında, “emperyalizm” teriminin kullanımını kapitalizmden önceki çağlarda görülen emperyalizmle karıştırmak olanağı böyle bir vurgu yapılmasının doğuracağı karışıklıktan çok daha az olasıdır.

İlem karışıklığı ölemek hem de anlatımı sadeleştirmek açısından “kapitalist-emperyalizm” yerine “*emperyalizm*” demekle yetinilebilir.

D.S., İngiltere

Komünizm çağı anlatılırken, “üretim güçleri, kapitalizm altında kimsenin düşünemeyeceği boyutlarda gelişmeye başlayacaktır” deniyor. Bu, biraz yanlış anlamaya yol açabilecek bir ifadedir. Şu şekilde ifade edilebilirdi: “*Kapitalizm altında gelişemeyen üretici güçleri, bu çağda görülmemiş boyutlarda geliştirecektir.*”

N., Almanya

Üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin gelişmeyi engelleyici rolünden söz ederken, “İleri kapitalist ülkelerde, kapitalizm olmasaydı, bugünkü üretim

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ

4. PROGRAM TASLAĞI TARTIŞMASI

güçleriyle ulaşılabilecek düzey ne olurdu?" diye soruluyor. Komünizm çağından söz ederken ise, "üretim güçleri, kapitalizm altında kimsenin düşünemeyeceği boyutlarda gelişmeye başlayacaktır" deniliyor. Burada çelişki yok mu? İkincisi, kapitalizm üretim güçlerinin gelişmesi önünde bir engel, ayakbağı değil midir?

O halde, "kapitalizm altında" değil, "komünizm altında" denmesi gerekmiyor mu? Yani, "Üretim güçleri, komünizm altında kimsenin düşünemeyeceği boyutlarda gelişmeye başlayacaktır".

H.H. Almanya

***

"Çağımız proleter devrimleriyle kapitalizmden komünizme geçiş çağıdır" başlıklı birinci bölüme, "Çağımızda demokrasinin tek ve gerçek sahibi işçi sınıfıdır" cümlesinin eklenmesi.

Bu fikir sadece "Demokratik anayasa" bölümünde, "Türkiye'de demokrasinin tek ve gerçek sahibi işçi sınıfıdır" diye geçiyor.

D.S., İngiltere

Türkiye devriminin dünya devrimindeki yeri:

"Çağımız proleter devrimleriyle kapitalizmden komünizme geçiş çağıdır" başlıklı bu bölümün sonuna, Türkiye devriminin dünya devrimindeki yerini anlatan kısa bir alt bölüm girmelidir. Böylece 1. bölüm 2. bölüme daha iyi bağlanmış da olur.

Böyle bir alt bölümde üç nokta belirtilmelidir:

1. Türkiye devrimi, emperyalizmin başta gelen zayıf halkaları olan orta kuşak ülkelerinden birinde bir devrim (kimbilir belki de ilk devrim) olarak dünya devrimine olağanüstü bir etki yapacak, bütün kuşakta (en azından bölgede) devrimleri tutuşturacak kıvılcım olabilir. Bu, Türkiye devriminin dünya devrimine genel katkısı olur.

2. Bir de, Anadolu topraklarında sosyalizmi kurmasıyla, özel etkisi olacaktır.

İlk iki nokta konuyu dünya devrimi açısından ele alıyor.

3. Öte yandan, Türkiye'de sosyalizmin kurulmasının dünya devrimine katkısı ile, sosyalizmin Türkiye'yi kalkındırmanın tek yolu olarak işlevi, vurgu birinciye olacak şekilde açıkça konmalıdır. Buradaki ayırım gözükmelidir. Bugün dünya komünist hareketinde, varolan sosyalist ülkelerde sosyalizm sırf o ülkeleri ilerletmek için varmış gibi bir anlayış egemen. Program bu

anlayışa karşı konumumuzu açık etmelidir.

Bu noktalar aslında "Türkiye'de sosyalizmin mantıksal sonuçları ne olacaktır?" sorusunun yanıtını verecek. Yalnız bunu yapabilmek için bu bölümün mantığı içinde açılması gereken yerler var.

Birincisi, Türkiye bugün uluslararası kapitalist işbölümünde belli bir yer tutmaktadır. Bu yer, onu devrime sürükleyen çelişkilerin kaynağıdır ama o işbölümü içinde anlamlı, tutarlı bir yerdir. Çelişki sistemin çelişkisidir. Devrim onu bu çelişkiden kurtaracak, ama aynı zamanda uluslararası kapitalist işbölümündeki (en azından bu) yerinden çıkaracaktır. Sistem açısından rasyonel olmayan bir yere oturtacaktır. Bu iyi birşeydir. Emperyalist zincirin bu halkada kırılması zaten bu demektir.

Ama madalyonun öteki yüzüne bakalım. Peki bu, ülkeyi nasıl bir global ekonomik ilişki içine sokacaktır. (Ulusal düzeyde bakıldığında sosyalizm. Uluslararası düzeyde nedir?) Bu, aslında bugün tüm sosyalist ülkeler için geçerli bir sorudur.

O zaman bu bizi çözülmesi gereken ikinci noktaya getiriyor:

"Bugün iki dünya sistemi vardır, ama tek dünya pazarı vardır" saptamasını açmak gerekiyor.

Sosyalist sistem bir dünya sistemidir, ama kendi içinde de, (hele) emperyalizme göreli olarak, bir dünya ekonomik sistemi değildir. Olması gerekir ve program bunu söylüyor, ama söyleyişinde bu anlamı kayboluyor.

Eğer üretim güçlerinin dünya çapında gelişmesi, dünya çapında üretimin vb. planlanmasını gerektiriyorsa ve bunu tek tek tekeller yapıyorsa, daha ileri bir üretim ilişkisini somutlayan sosyalist ülkeler için misliyle gerekli ve zorunlu birşey olsa gerek. Ama gerçekte bu olmuyor. Planlı sosyalist ekonomiler, emperyalizmin dünya çapında giriştiği planlamanın yanına yanaşamamaktadırlar (dünya çapında ya da kendi aralarında). Dünya çapında ekonomik yaşamı emperyalizm belirliyor.

Program bunu, güçler dengesinin hâlâ emperyalizmden yana olduğunu söyleyerek belirtiyor ama yine de bunun bu anlamı kayboluyor biraz. Açılması yarar var.

Aynı noktanın devamı olarak şu da var: Kapitalist sistem de sosyalist sistem de tek dünya pazarının iki sektörüdür ama bu pazar kapitalist bir pazardır. Yukarıda söylediğimiz bir parçası olarak:

a) Sosyalist sistem, büyük ölçüde, tek tek özerk sosyalist ekonomilerin toplami durumundadır.

b) Üstelik bunlar kapitalist dünya pazarında bütünlenmektedir!

Yani, dünya ölçeğinde "belediye sosyalizmi" durumundadırlar.

Bu durum, sosyalist ekonomileri sürekli olarak çekiştiren, sosyalist sistemin likidasyonu tehlikesinin ekonomik biçimidir.

Bu durumda sosyalist sistem dünya emperyalist ekonomisinin "devlet sektörü" gibi bir işlev de görmektedir. (Az gelişmiş ülkelerde kârsız altyapı projelerini üstlenmek vb. örnekleri.) Bir takım geri ülkeleri düzgün ekonomik birimler durumuna getirmektedir.

Bu durum ancak "sosyalist sistemin her alanda emperyalizme üstün gelmesiyle" değişebilir. Her ne kadar bu bir açık gerçek ise de, dünya devriminin zorunluluğunu, acilliğini ve tek tek ülkelerde devrimlerin anlamını anlatıyor.

Şöyle özetlenebilir: "Tek ülkede sosyalizm olmaz" diyen Troçkist tez yanlış, ama tek ülkede sosyalizm uzun erimde (ki 60 yıl uzun erime yaklaşıyor!), bir sosyalist dünya ekonomik sistemi ve dolayısıyla dünya proletarya diktatörlüğü olmaksızın anlamsızdır, en azından son derece sorunludur.

Öyleyse, bir an önce buna ulaşmak için savaşmak gerekiyor.

Emperyalizm

Programın emperyalizmi değerlendirışı, emperyalizmi kavrayışı gerçekten eşsizdir. Bu konu koca bir teorik buzdağı gibidir. Daha da derinleştirilmeli, geliştirilmelidir.

Program tartışması dışında bir nokta ama, bu konuyu emperyalizm üstüne yepyeni ve ciddi bir araştırmayla bağlamalıyız. Marks'tan, Lenin'den süzülerek gelen anlayışı derinleştirmek bugün zorunludur. Emperyalizm konusu komünist hareketin teorik tıkanıklığının ana duraklarından biri olmuştur. Dünya devrimi konusunu da bu yüzden çözümlenemiyorlar.

Emperyalizm bugün herkesin sofrasındaki ekmeğe dek sırtıyor. İnsanın 24 saatini belirliyor. Emperyalizmin biçimleri her yerde görülüyor. 1912'de Lenin'in ortaya koyduğu öz, biçimleriyle beslenip elle tutulur, gözle görülür olmuştur: Dünya proletaryası, global ticaret, vb. Bunlar programda birer cümleyle geçiyor. Ama bunları komünist harekette bizden başka kimse söylemiyor. Bu önemli konuları işlemek gerekir ve daha bütünsel bir hale sokmak gerekir. Şu haliyle kopukluklar var gibi geliyor.

I.D., İngiltere

2. Türkiye'de devlet-tekelci kapitalizmi

"Türkiye emperyalizmin sömürüsü altında, endüstrileşmesini tamamlamamış, teknolojik açıdan geri, orta derecede gelişmiş bir kapitalist ülkedir. Bu temel üstünde, tekeller büyüüp güçlenmiş, finans-kapital oluşmuş ve devletle tekeller içiçe geçerek devlet-tekelci kapitalizmine yükselmiştir. Endüstri başı çeken sektördür."

2.1. Türkiye kapitalizminin gelişme özellikleri

"Emperyalistleri kovmak" yerine "emperyalist işgalcileri kovmak" denmesi.

H.E., İngiltere

"Emperyalistleri kovmak" ya da "emperyalizm kovulunca" yerine "emperyalizmin işgal ordularını kovmak" gibi bir belirleme daha iyi olabilir. Nitekim daha aşağıda "emperyalizmle bağlarını hiç öldürmediğini" söylüyoruz.

T., Fransa

"Köylü devrimi durdurulduğu için" tarımda kapitalizmin gelişmesi büyük toprak ağalarının kapitalistleşmesi yolundan oldu deniyor. Böyle bir devrim başlamış mıydı?

S.O., Almanya

"Halk devrimine gitmemek koşulluyla" ve "köylü devrimi durdurulduğu için" belirlemeleri bana yeni bir yaklaşım gibi geldi. Burjuvazi başı çekmeseydi, köylü devrimi niteliğinde bir halk devrimi mi olacaktı?

A., İngiltere

"Köylü devrimi durdurulduğu için" yerine "köylü devrimi olmadığı için" ya da "köylü devrimi engellendiği için" dense daha iyi olur. Durdurulduğu dendiği zaman başlamış bir köylü devrimi anlamını veriyor. Türkiye için bir köylü devriminin o dönemde başlamış olduğunu söylemek doğru mudur?

Ö.K., İngiltere

"Köylü devrimi durdurulduğu için" sözü, bir köylü devrimi başlamıştı, durduruldu fikrini veriyor.

"Köylü devrimi engellendiği için" dense daha doğru olur.

A.S., İngiltere

Ekonominin gelişmesi anlatılırken; "özellikle 1950 sonrasında" hızlı bir ekonomik gelişme olmuştur.

F.İ., İngiltere

"Bu gelişmeye büyük dengesizlikler eşlik etti" yerine "bu gelişme büyük dengesizlikler taşıyordu" denmesi.

Y.K., İngiltere

"Kapitalizm Türkiye'de serbest rekabetçi dönemi yaşamadan daha baştan tekelci olarak gelişti" deniyor. Bu nasıl oldu?

Z.D., Almanya

Türkiye'de serbest rekabetçi dönemin yaşanmadığı ifade ediliyor. Avrupa'daki gibi olmayan bir rekabet dönemi kısmen de olsa yaşanmıştır.

L.H., Hollanda

"Üretim çoğunluğunun endüstriden geldiği, gelişmiş bir bankacılık sistemine sahip bugünkü Türkiye'de, finans-kapitalin yanısıra yaygın bir küçük kapitalist ve ondan da yaygın basit meta üretimi vardır" saptamasında, "gelişmiş bankacılık sistemi" yerine "yaygın" ya da "ülkenin her yerine girmiş" bir bankacılık sistemi demek Türkiye'deki bankacılığı daha doğru yansıtmaz mı? Gelişmiş bankacılık sistemi bugün bankacılığın ulaştığı yaygın kredi sistemleri, kredi kartları, çek ve çek kartları, elektronik para ödeme cihazları ile birlikte bir bankacılığı anımsatıyor. Oysa Türkiye'de bunlarsız, ülkenin her alanına girmiş bir bankacılık var.

M.V., İngiltere

Tekrar olmaması için, "üretim çoğunluğunun endüstriden geldiği, gelişmiş bir bankacılık sistemine sahip bugünkü Türkiye'de" yerine "Türkiye kapitalizminin bugünkü bu ileri özellikleriyle birlikte" denmesi.

A.S., İngiltere

"Yaygın bir küçük kapitalist ve ondan da yaygın basit meta üretimi vardır" diyoruz. Gerek bu iki kavramla gerekse İDHD bölümünde, küçük, orta ve büyük kapitalist ile küçük burjuvazi kavramlarıyla kaştettiklerimizin programda çok açık olması gerekir.

L.S., Hollanda

"Türkiye'de üretimin makinalaşma yönünde her düzeyde kendi çapında attığı adımlar, azalan kâr hadleri yasanın etkilerini kısa sürede açık etmiştir" cümlesi, "Türkiye'de üretimin makinalaşma yönünde her düzeyde attığı adımlar, azalan kâr hadleri nedeniyle sömürüyü arttırmak olmuştur" biçiminde kısaltılıp, bir sonraki paragrafla birleştirilirse anlatımı daha açık oluyor.

K.H., İngiltere

"Azalan kâr hadleri yasanın etkilerini kısa sürede açık etmiştir."...Burada yasayı belirtmek yerine, yasanın ne yaptığını söylenmeli. Örneğin: "Türkiye'de üretimin makinalaşma yönünde her düzeyde kendi çapında attığı adımlar sonucunda, kâr hadleri kısa sürede azalmaya koyulmuştur" gibi.

İ.D., İngiltere

"Tekeller sömürüyü yoğunlaştırırken, aynı zamanda sermaye ve mal ihracı olarak dışa açılma, emperyalistleşme gereksinimi ağırlık kazanmaya başlamıştır" cümlesinden sonra, "Devletin dış siyasetinin özü dünyadaki çelişkilerden yararlanarak emperyalistleşmek isteği olmuştur" cümlesinin eklenmesi.

C.T., İngiltere

"Orta gelişmiş taban, iç pazarda talebin sınırlı olduğu anlamına da gelir" cümlesinde "efektif talebin sınırlı olduğu" biçiminde yazılması gerekmiyor mu?

Ö.K., İngiltere

Orta gelişmişlik ile iç pazarın talebinin sınırlı oluşu arasındaki bağ nedir?

Y.S., İngiltere

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ

4.PROGRAM TASLAĞI TARTIŞMASI

Dışa açılma konusunda, "yeni bazı dallar ise baştan ihracata yönelik olarak kurulmuştur" deniyor.

Türkiye'de böyle önde gelen hiçbir dal bilmiyorum. Nitekim, otomotiv endüstrisi vb. dallarda ihracat konusundaki en önemli sorunlar, ölçek, kapasite, kalite vb. sorunlardır. İthal ikamesi yerine önerilen, dayatılan ihracata yönelik endüstrileşme diğer az gelişmiş ülkelerde "ve orta derecede gelişmiş ülkelerde yeni uygulanan ya da sonuçları yeni gözlenen birşey. Türkiye için ise, daha çok, "kapasitenin hızla dışına taşmışlardır" formülasyonu geçerlidir.

M.S., Hollanda

Türkiye'de ihracata yönelik endüstrileşme sürecidir fakat emperyalistleşmez (bunalımı tersinden çözemez) anlamı veriyor. Devrimci hareket birşey yapmazsa elbet tersinden çözer.

Y.A., Hollanda

"Burjuvazinin demokratik devrime... gitme yeteneksizliği..." Kurtuluş Savaşı sırasındaki ve sonrasındaki güçler dengelerine dayanarak Kemalizmi aklamaya, ulusal burjuvazi vb. sorunlarla ilgili olarak, bu saptamayı genelleştirmekte yarar var. Şöyle denebilir: "Emperyalizm çağında burjuvazinin demokratik devrime... gitme yeteneksizliği nedeniyle..."

M.S., Hollanda

Sanki burjuvazi toprak devrimine gitmek istemiş de yeteneksizliği buna engel olmuş. Yeteneksizlik kelimesi burjuvaziyi aklıyor. Hani birisi birşey yapmak ister ama buna yeteneği olmaz gibi birşey.

Tarımda kapitalist gelişme evrimci değil de devrimci olsaydı toprak ağası toprak beyi olmayacak mıydı? Kapitalizm kaldıkça başka ne olurdu? Bu gelişme evrimci ya da devrimci olmuş ne farkeder, ya da topraktaki gelişme devrimci olsaydı, bugün tarımda egemen üretim biçimi kapitalizm olmayacak mıydı?

Prusya tipi kapitalistleşme tekellerin nedeni olarak gösteriliyor. Oysa, emperyalizmle birlikte mal, teknoloji ve üretim biçimi ihracı vardır. Ayrıca, ülke içi sermaye birikimi tekellerin oluşmasının esas nedeni değil midir? Yani tekellerin oluşmasının nedeni gelişmesinin Prusya tipi olması değil, kapitalizmin ve emperyalizmin ta kendisidir.

B.N., Almanya

Program tartışması partimizin demokratik-merkeziyetçiliğinin bir göstergesidir.

Partimizin tartışmaya sunduğu 4. Program Taslağı'nı okudum. Özel bir takım sorunlarımdan dolayı taslağı okumakta, görüş belirtmekte ve toplantılarımızda tartışmakta geciktim.

Program Taslağı'na genelleyle eleştirim yok.

Taslaktaki fikirler genelde hareketimizin doğuşundan bu yana doğru ideolojimizle geliştirdiği fikirlerdir.

Programı ilk okuduğumda, ayrı bir tarım programının olmayışı bana bir değişiklik gibi geldi. Ancak, daha sonra İTİB'de bir program tartışması sırasında, köylülüğün önemli bir bölümünün yarı-proleterleşmiş olması, kapitalizmin tarıma girmesi ve tarımda gelişmiş olmasından dolayı köylülük-tarım üzerine ayrı bir programa gerek olmadığını anladım.

Programın parti üyelerinin eleştirisi ve önerilerine sunulmuş olması, parti organlarında, sosyalist yığın örgütlerinde tartışılması partimizin demokratik-merkeziyetçiliğinin bir göstergesidir. Program tartışıldıkça, akıllarda açılmamış, anlaşıldığı sanılan birçok konu da açılıyor.

"TKP ve din" konusunun biraz daha açılması gerektiğini düşünüyorum.

Şimdilik, söyleyeceklerim bu kadar. Program üzerinde daha iyi çalışıp, fikirlerimi ileticeğim.

B.Ş., İngiltere

Tarımda kapitalist gelişmenin evrimci yoldan olduğunu anlatan paragraf ile ondan sonra gelen ve kırdı ayrılmayı anlatan paragraf tekrardır, çıkarılmasını öneriyorum.

Y.A., Hollanda

"Türkiye tarımında tekelleşme oldukça ilerlemiştir" deniyor. Bu konuda yeterli bilgim olmadığı için tam anlayamadım. Tarımda tekelleşme nasıl ilerlemiştir? Üretim düzeyinde ilerlemiş bir tekelleşmeden sözedebilir miyiz? Yoksa bununla kastedilen, küçük üreticinin tekellere taban yapılması, feodal kalıntıların tekelleri ilişkiler içine alınması mıdır? Daha ayrıntılı yazılması yararlı olur. Biraz ileride geçen "tarıma da dalan tekeli burjuvazi" tanımlaması ile bu ifade çelişiyor görünümünde.

R.D., Hollanda

Başta gelen tarım tekelleri olarak sayılan EBK ve TMO'nun gerçekten tekel olup olmadıkları kafamda açık değil. Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) bildiğim kadarıyla ürünün tümünü değil bir miktarını alıyor. EBK'yi zaten anlayamadım.

B.N., Almanya

"Finans-kapital tarıma da dalmış, Türkiye tarımında tekelleşme oldukça ilerlemiştir. Tarım tekellerinin başında Üretim Çiftlikleri ile EBK, TMO vb. kurumlarıyla devlet gelmektedir" denen paragrafta sözü edilen EBK ve TMO kısaltmalarının açık ismini anlayamadım.

A., İngiltere

Bazı kurum adlarının açık yazılması daha iyi olurdu.

C.G., İngiltere

EBK, TMO açık yazılabilir.

Ç.S., İngiltere

Tarım sorununun biraz daha açılması. Örneğin, finans-kapital tarıma da egemen deniyor. Bu nasıl bir egemenlik? Tekellerin, holdinglerin isimleriyle biraz daha açılması. Köylülüğün yer almaması nedeniyle, tarımda tekellerin egemenliği konusu açılırsa yararlı olacağına inanıyorum.

S., Almanya

"Amansizea" ya da "posası sıkılmış" gibi sözcükler bence programın bilimsel yazı dilini bozuyor. Bu tür sözcüklerin ya da ifadelerin programın tümünden çıkarılması daha doğru olur.

Ö.K., İngiltere

Kürdistan Türkiye'nin, Türk devletinin bir iç sömürgesidir. Dolayısıyla, 1950-60 arası posası sıkılmış, bitkin bir durumda varlığını sürdürmesi ne demektir? Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan beri zaten Kürdistan'ın posası sıkılıyor mu?

E.P., İngiltere

Kürdistan'ın "varlığını sürdürmesi" deyimiyle ne anlatılıyor anlamadım.

Kürdistan'ın geri temelinde deyiminde "temel"den kasıt üretim ilişkileri midir, Kürdistan'ın toprak ağaları mıdır? Yazsak daha iyi olmaz mı?

R.C., İngiltere

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ

4.PROGRAM TASLAĞI TARTIŞMASI

“Tekelci kapitalizmin sömürü mekanizmaları Kürdistan’ın geri temelinde yankılanınca Kürt emekçisi için daha yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır.” Burada anlatılmak istenen nedir?

S.Y., İngiltere

Kıbrıs’a aktarılan nüfus, bölgede yaşayan nüfus kadar değil. O yüzden, “neredeyse” bölgede yaşayan nüfus kadar dense.

J.L., İngiltere

Kıbrıs’ın sömürgeleştirilmesiyle ilgili son paragrafın şöyle bitmesini öneriyorum: “*Bunlar Kıbrıs’ta Türkiye finans-kapitalinin bekkiliğini yapınak üzere aktarıldılar.*”

Y.A., Hollanda

“Kürdistan ve Kıbrıs sorununun ayrı başlıklar altında toplanması.

C.Ç., Hollanda

Sömürgecilğe ilişkin bölüme bir sonuç cümlesi lazım.

İ.D., İngiltere

Türkiye’de devlet-tekelci kapitalizmi

“Devlet, banka, endüstri, yabancı sermaye, ‘ordu’ sermayelerinin” içiçe geçmesinden söz edilirken, kanımca, Türkiye’ye özgü bir “askersel-endüstri kompleksi”nden söz etmek doğru olacaktır.

“Devlet-tekelci kapitalizmi” kavramının, Türkiye’nin bağımlı yapısı gözönüne alınarak, “bağımlı devlet-tekelci kapitalizmi” olarak genişletilmesinde yarar var.

G., Fransa

“Devlet, tekelci sermayenin genişletilmiş yeniden üretim sürecinde somut görev üstlendi, bu sürecin çok önemli bir parçası oldu” fikri.

Tekelci devlet kapitalizminde devlet, tanım gereği bu sürecin en önemli parçasıdır. Olmazsa olmaz bir koşuldur. Kaldı ki bu bizim gibi ülkeler için fazlasıyla geçerlidir. 12 Ocak kararlarından bu yana geçen süre bence bunun en iyi kanıtı oldu.

“... bu sürecin en önemli parçası oldu” denmesi.

M.S., Hollanda

Bu bölümde baştan beri söylenenler Türkiye’de devlet-tekelci kapitalizmi olduğunu açıkça ortaya koyuyor.

E.P., İngiltere

Devlet neden “1973’lerden bu yana” tekelci burjuvazinin devletidir? “1970’lerden” olacak.

F.L., İngiltere

1970’lerden önce finans-oligarşiye yükselmeden önce devlet, tekelci burjuvazinin devleti değil miydi?

Y.P., Almanya

Kapitalizm Türkiye’de serbest rekabetçi dönemi yaşamadan daha baştan tekelci olarak geliştiğine göre ve 1970’lerden bu yana devlet, tekelci burjuvazinin devleti- olduğuna göre, 1970 öncesinde devlet kimindir?

T., İngiltere

“Türkiye kapitalizminin gelişme özellikleri” bölümü, eski yayınlarımızla karşılaştırıldığında, hem koyuş hem de iç sistematiği açısından düzensiz olmuş.

Ana bölüm başlığı “Türkiye’de devlet-tekelci kapitalizmi”. Bunun altında bir alt bölüm de aynı başlığı taşıyor. Bu durum kaçınılmaz olarak tekrar getirmiş. Bence “Türkiye kapitalizminin gelişme özellikleri” bölümü, *Zayıf Halka*’da olduğu gibi, sistematik olarak, yani 1923-40, 1940-50, 1950-60 vb. dönemlere ayırarak anlatılabilir.

Genel ile özel durum da bazan arka arkaya gelmiş.

Bunlar daha önceden bildiğimiz konular, ancak yeniden sistematize etmek gerekiyor.

E., İngiltere

2.2. Türkiye’de devlet-tekelci kapitalizminin sonuçları

“Türkiye’nin emperyalistleşme isteği ve süreci, emperyalist ülkelerin geçmişiyle karıştırılmamalıdır. Onlar emperyalistleşme yoluyla iç savaşı, kapitalizmin yıkımını önlediler (daha doğrusu geciktirdiler)” cümlesinde, parantez içindeki açıklamaya rağmen “kapitalizmin yıkımını önlediler” ifadesi kafanı-da açık değil.

İ., İngiltere

Kapitalizmin yıkımını “önlediler” yerine “geciktirdiler” denmesi ve “önlediler” sözcüğünün yer almaması.

T., İngiltere

Türkiye’nin emperyalistleşmesi “geçerli değildir” demek biraz fazla iddialı oluyor. Yalnızca, “güçtür” demek yeterlidir. Çünkü güç de olsa emperyalistleşebilir.

Ö.K., İngiltere

Türkiye kapitalizminin hem mal hem sermaye olarak dışa açılabilmesi, bunu yapabilmek için de gerekli olan uluslararası standartlara ulaşabilmesi için, “...içeride teknolojik düzeyi yükseltmek gereklidir. Bunu kâr hadlerini daha da azaltmadan yapabilmesi için ise yine bol döviz, bol ihracat, bol dış kredi gereklidir” deniyor.

Bildiğim kadarıyla teknoloji yükselirse kâr hadlerinin azalması kaçınılmazdır. Burayı şöyle değiştiresek:

“...içeride teknolojik düzeyi yükseltmek gereklidir. Bu ise kâr hadlerinin düşmesini getirir. Kâr hadlerinin düşmesine karşı kâr kitlesini koruyabilmek, yükseltilmek için ise bol ihracat gereklidir. Üstelik teknolojiyi yükseltmek için de bol dış kredi ve dövize ihtiyaç vardır.”

A.S., İngiltere

Emperyalistleşmek isteyen ülkelerin burjuvazisinin (Türkiye gibi) güçsüz oluşu, dünyadaki gelişkin teknolojiye çok uzak oluşu, ve aynı zamanda Türkiye gibi bir ülkenin Ortadoğu’daki o bilinen saygınlığı (dinsel bağı) nedeniyle, oradaki bazı anti-emperyalist ülkelere girebilme istemi taşıyan, daha doğrusu girmek isteyen ülkelerin, Türkiye’yi kullanarak sermayelerinin bir kısmını dolaylı olarak buralara akıtılabilmelerine yarayabilir. Bu da Türkiye’yi bu yönden alt-emperyalist konuma sokmakta mıdır?

Ç.H., Almanya

Türkiye’nin emperyalist sistem içindeki konumu anlatılırken dış dinamiğin Türkiye üzerindeki rolü fazla vurgulanmış. Ülke finans-kapitalinin siyasi karar verme gücünü olduğundan az göstermek istediğimiz anlamı çıkabilir görüşümdedir.

R.C., İngiltere

Emperyalizmin Türkiye’yi her yoldan sömürdüğü ve askersel güdümü altında

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ

4. PROGRAM TASLAĞI TARTIŞMASI

tuttuğu belirtiliyor. Bu noktada, Türkiye finans-kapitalinin ekonomik düzeyde ve bölgedeki stratejik dengeler açısından emperyalizmle sürdürmelerini belirtmek daha iyi olur.

A.D., İngiltere

“Finans oligarşisinin devleti elinde tuttuğu...”, finans oligarşisi kavramı yalnız burada geçiyor. Ya çıkaralım ya da içeri açalım. Çünkü aynı kavram değişik içerikler atfedilerek başkalarında da kullanılıyor.

“Türkiye bu yapıyla...” diye başlayan paragraf, “...sınıf çelişkilerini de ‘bastırmak’ zorundadır” diye biten paragrafla birleştirilirse ya da onun ardından gelirse bütünlük daha iyi sağlanmış olacak.

M.S., Hollanda

Kısa süreli yaşanan “demokratik”

aralar ise, burjuva anlamında bile sahte bir demokrasidir.

F.İ., İngiltere

“Tarihsel olarak bakıldığında... Türkiye bu genellemeye güzel bir örnektir” sözleri programda gereksizdir.

“Diktatoryal” yerine başka bir kelime.

Genel olarak 2. bölümde, “emperyalizmin sömürsü altında olmayı” yansıtan siyasal-askersel bağ ve bunu somutlayan kurum ve mekanizmalara biraz daha değinmek iyi olur.

U., Fransa

Türkiye’de devlet-tekeli kapitalizmi olduğu fikri çok doğru. Türkiye kapitalizminin gelişme özelliklerine ilişkin görüşleri olduğu gibi kabul ediyorum. Bence doğrudur. Türkiye’de devlet-tekeli kapitalizminin sonuçları çok

doğru konmuş ve hepsine katılıyorum.

S.Y., Hollanda

Bu bölüm genel olarak Türkiye’de kapitalizmin gelişme düzeyini ve gelişebilme olasılığını olduğundan daha geri gösteriyor. Sanki vurgu o yönde daha ağırlıklı kazanmış gibi. Örneğin, “orta gelişmiş taban, iç pazarda talebin sınırlı olduğu anlamına gelir”, “Türkiye dış yatırımlarda emperyalizmin atlama tahtası” olmaktan öteye geçemeyecektir” deniyor.

2.2. bölüm için de, örneğin, *II. Leninciler Konferansı Kararları*’nda daha güzel ifadeler var.

L., İngiltere

Türkiye’de devlet-tekeli kapitalizmi bölümünün tümüne katılıyorum.

K.Ö., İngiltere

3. Türkiye’de devrimci aşama, sınıfların konumu ve halkın birliği

3.1. Devrimci aşama: İleri demokratik halk devrimi

Yıkılacak erk bölümündeki ilk iki paragraf (özellikle ikinci paragraf) son bölümün özet bir yinelenmesidir. Bu noktada *ana düşman* belirlemesi 2. bölümün hemen ardından tek bir cümle ile yapılabilir. Buraya, ülkede devrimi yapmanın aynı zamanda işçi sınıfının enternasyonalist görevi olduğunu koyabiliriz.

Bu bölümdeki açıklamaların hepsi zorunlu olarak programda bulunması gereken açıklamalar değil. Ancak tüm komünist yazında bu konudaki kafa karışıklığı göz önünde bulundurulursa, tartışılmak üzere taşlakta muhakkak bulunmalı derim. Görüşlerimizin ne denli derinlemesine kavrandığını sinayarak, gerekirse sonul programda biraz kısaltılabilir. Ancak çok çok güzel ve değerli bir bölüm.

U., Fransa

Ana düşman üzerine, emperyalizm ve yerli finans oligarşisidir deniyor. Bazı yerde sadece “finans-kapital” olarak kullanılıyor. Aynı dilde kullanılmasını istiyorum.

K., Almanya

Bence, Türkiye’de ana düşman yerli finans oligarşisidir deyip sonra emper-

yalizm olgusunu vurgulasak daha iyi olabilir.

Y.H., İngiltere

Türkiye’de ana düşman sıralanırken emperyalizm öncelikle belirtilmiş. Fakat ilk vurulup yıkılacak erk yerli finans oligarşisidir ve onunla birlikte emperyalizm yok edilecektir. Bu yüzden yerlerinin değiştirilmesini öneriyorum.

İ.U., İngiltere

***

“Türkiye’nin önündeki toplumsal devrim aşaması”:

“*Toplumsal devrim* aşaması... sosyalizme geçilecek sosyalist devrim” ifadesi ile, daha ilerde geçen “toplumsal devrim — sosyalizm” ifadesi gelişmiş gibi görünebilir. Bu tür kavramlar “*Devrimin karakteri*” alt bölümünde de geçiyor. Bunları netleştirelim.

Aynı şekilde, burada geçen “sosyalist devrim” kavramıyla metnin başka yerlerinde geçen “sosyalist devrim” kavramının eş anlamlı olup olmadığı sorusu doğabilir. Herkesçe kullanılan kavramları referans olarak biz de kullanacağız, ama çözümediklerimizi ayıklayarak ilerleyebiliriz.

M., İngiltere

“Türkiye’de sosyalizmin maddi önkoşulları vardır”:

Aklıma takılan bir soru: Sovyetler Birliği için henüz gerçek anlamda sosyalizm değil diyoruz. Türkiye’de üretim güçlerinin düzeyi açısından bugün sosyalizm kurulsun, bu da biçimsel sosyalizm olmayacak mı? Çok yıllar öyle olacak. O zaman Türkiye’de *toplumsal devrim* aşaması sosyalizm nasıl oluyor? (Bence oluyor ama mantık açısından soruyorum.) Ya da, aynı Sovyetler Birliği’nde olduğu gibi Türkiye’de de, biçimsel de olsa, ancak sosyalizmin, o halde proletarya diktatörlüğünün sorunları çözebileceği bir durum mu var? Öyleyse, toplumsal aşamayı, faşizm ahlaysındaki gibi, üretim güçleri üretim ilişkileri çelişkisine oturmak gerekmez mi? Yani Türkiye’nin önündeki açmaz ya emperyalistleşme ya sosyalizmdir. *Sosyalizm, üretimin güçlerinin gelişmesinin önündeki engeli aşmak için gereklidir.* Sosyalist üretim ilişkileri gereklidir. Ama bunlar da uzun süre biçimsel kalacaktır. Yine de gereklidir.

Yani toplumsal devrim aşaması olarak sosyalizmin gerekliliği, toplumun üretim güçlerinin gelişme düzeyinden değil, gelişebilmesi için gerekli üretim ilişkilerinden kaynaklanmış oluyor. Bu, Türkiye’de böyle. Batı’da böyle değil. O zaman aşaması açısından Batı ile Türkiye farkı sorusuna getiriyor.

Bir diğer konu da burjuva demokratik devrimi. Emperyalizm aşamasına ulaşılmış kapitalizm koşullarında burjuva demokratik devrim emperyalistleşmeyle özdeşleşir. Demokratikliği, “ekonomik güçleri razı edecek” anlamına gelebilir.

TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ

4.PROGRAM TASLAĞI TARTIŞMASI

Bu fikir, emperyalizm aşamasında dünyanın sosyalizm için olgunlaşmasıyla bağlı olamaz mı?

Siyasal olarak her devrim proletaryayı gerektiriyor.

Ekonomik olarak, emperyalistleşme aşamasına çadır olarak da gelse, gelişme sosyalizme doğru gitmek zorunda kalıyor.

Bugün burjuva demokratik devrimi ancak kapitalizmi geliştirmesi gereken az gelişmiş ülkelerde geçerli olabilir.

F.İ., İngiltere

Devrimin temel sorunu iktidar sorunudur

“Her toplumsal devrim içinde siyasal devrimi barındırır.” Bu doğrudur. “Çünkü önce devleti ele geçirmekle başlar” demek yanlıştır. Burjuva devrimi öyle başlamıyor ama bir noktada o da oluyor ve toplumsal dönüşümü hızlandırıyor.

Öneri, “Çünkü önce devleti ele geçirmekle başlar” çıksın.

F.İ., İngiltere

“Proletarya öne gelmedikçe...” yerine “başı çekmedikçe” demek daha doğru olur.

İleri demokratik halk devrimi “anti-...” yerine şuna şuna karşı bir devrimdir demek daha Türkçe bir ifade olacak.

A., Almanya

İleri demokratik halk devrimi... “ulusal zulme karşı” bir devrimdir yerine “anti-sömürgeci” bir devrimdir denmesi.

H.E., İngiltere

“Ulusal zulme karşı” değil, “anti-sömürgeci”.

A., Almanya

Devrim stratejiyi ilgilendirdiği için ileri demokratik halk devrimi olarak adlandırılmış siyasal devrim şöyle koyulmuş: “Anti-emperyalist, anti-tekelci, anti-faşist, anti-sömürgeci bir devrimdir.” Şöyle koyulsa: Anti-emperyalist, “anti-kapitalist”, anti-faşist, anti-sömürgeci bir devrimdir. Bu yolla sosyalizmi açacaktır.

D.A., Fransa

“İDHD”:

Program bunu “anti-emperyalist, anti-

tekelci...” olarak değerlendiriyor. Şu soru kendiliğinden ortaya çıkıyor: Çağımızda anti-kapitalist olmadan anti-emperyalist, anti-tekelci, anti-faşist olunabilir mi? Bu soru bana Lenin’in *Acil Görevlerimiz* broşürünü hatırlatıyor. Önerilerine sosyalist oldukları için itiraz edildiğinde Lenin başka türlü olanaksızdır diyor.

İDHD proletaryayı (belki de tek başına) iktidara getirecektir diyoruz. Önümüzdeki toplumsal devrim aşaması sosyalizmdir diyoruz. “Sosyalizme açılan” diyoruz. Ama anti-kapitalist demiyoruz. “İDHD’nin ilk adımda gerçekleştireceği” şeyleri aslında hayat belirleyecektir. Bu bir yana, bizim önerdiğimiz programda da kapitalizmin teorik çerçevesini aşan noktalar var. Toprakta özel mülkiyetin kaldırılması (dağıtılanların yalnızca kullanım hakkı verilecekse bu oluyor), miras hakkının sınırlandırılması, herkese çalışma zorunluluğu. Bunlar bizim bugünden görebildiklerimiz.

Ayrıca sorunun özünü, gerçek demokrasiyi yerleştirme diye koyuyoruz. Eğer bu anti-feodal çerçeveden çıkmışsa, ancak anti-kapitalist çerçevede ele alınabilir. Tek başına bir anti-tekel, anti-emperyalist çerçeve olamaz. Olursa da “gericilik” olur.

Bence İDHD iki temel nedenden ötürü geçerli bir taktiktir (stratejidir): 1) Sosyalizme en gelişkin demokrasi dışında bir yoldan ulaşılamaz. 2) Halkın büyük çoğunluğu tarafından desteklenmeyen bir devrimci diktatörlük kurulamaz. Türkiye’de demokrasi sorunu anti-feodal çerçeveden çıktığı için İDHD anti-kapitalist içeriği de olan bir devrimdir. İstemler ve dönüşümler konusunda bu nedenle elimiz titrememelidir. Sosyalist devrim demiyoruz, çünkü sorun demokrasiyi yerleştirme, bu temelde küçük-burjuvazi ile bağlaşıklık sorunudur. Gerçek demokrasi konusundaki anti-kapitalist çerçeve sosyalist önlemlerin tümünü gerektirmiyor.

Anti-kapitalizm ile ilgili olarak şu da belirtilmeli ki, iktidara gelen işçi sınıfı hemen buna dayanarak kendi çıkarları doğrultusunda önlemler alacaktır. Bu son derece doğaldır. Küçük-burjuvazi ile ittifak pek fazla birşeyi değiştirmez. Çünkü aynı gün silah diğer omuzuna geçmiştir.

Proletarya hegemonyası bize bu olanağı sağlamalıdır, sağlayacaktır. Kaldı ki program İDHD’de baştan proletarya diktatörlüğünün kurulabileceğini kabul ediyor. Hegemonyaya bağlı olarak ele alınan kombinezonları bir kenara bırakarak asıl bunun için uğraşmalı ve İDHD’yi böyle tanımlamalıyız. Tersi ha-

yatı çerçevelemek olur. Lenin Şubat devriminden sonra, demokratik devrim henüz başarılmadı diyenleri ikna için az uğraşmadı. Bence bu bizim için de geçerlidir. Üstelik ne işçi-köylü, ne de işçi-emekçi diktatörlüğü hayatta gözlenmiş olan şeyler değil. Dolayısıyla baştan proletarya diktatörlüğünü ko-yabiliriz.

Tüm bunlara bağlı olarak, Türkiye’de İDHD ile toplumsal devrim, “tek bir devrimin iki anıdır” yerine “tek bir devrimin iki görünüsüdür” diyebiliriz sanıyorum.

Programın çeşitli yerlerinde geçen “gerçek demokrasi” kavramı bence “bütün halkın devleti” kavramındaki aksaklığı taşıyor. Bir başka şekilde kavramlaştırılabilir. Örneğin, Lenin’in “işçi-köylü demokratik diktatörlüğü”ne-dkine benzer bir mantıkla ve İDHD’nin çeşitli iktidar kombinezonlarıyla sonuçlanabileceğini düşünerek, “devrimci demokrasi” denebilir. Ya da proletaryanın yönetici sınıf olmasıyla başlayan bir “aktif yığın demokrasisi”.

K.K., Hollanda

“İşçi sınıfının devrimdeki ilk adımı proletaryayı yönetici sınıf konumuna yükseltmektir.” Bildiğimiz gibi, işçi sınıfı ile proletarya aynı anlama gelen kavramlardır. Yoksa şu mu demek isteniyor: “KP’nin devrimdeki ilk adımı işçi sınıfını yönetici konumuna yükseltmektir”. Bu cümleyi anlayamadım.

B.N., Almanya

Siyasal devrim gerçek demokrasi sorunudur

Her toplumsal devrim aynı zamanda siyasal devrimdir, siyasal devrimi içinde taşır. Fakat her siyasal devrim toplumsal devrim olmadığına göre ve toplumsal devrim sosyalist devrim olduğuna göre, siyasal devrim nasıl demokrasi sorunudur?

Demokrasi bir devlet biçimidir. Sosyalizmde işleyen proletarya demokrasisi burjuva demokrasiden bin kat daha demokratiktir, diyoruz. Ve komünizmle birlikte yok olacağını söylüyoruz. Buna göre, demokrasi sorunu toplumsal devrimin sorunu olmuyor mu?

M., Almanya

Türkiye’de finans-kapitalin her alanda halkın demokratik özelemlerini arttırması nasıl olmuştur?

S., İngiltere